

Asia: VN/1393/2020

Työryhmän mietintö lähestymiskiellon tehostamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Lähisuhdeväkivallan riskinarviointi

Käräjäoikeudella ei ole tältä osin lausuttavaa esitetystä.

2. Lähestymiskiellon määräämisen edellytykset

Teknistä valvontaa koskeva ehdotettu säännös tarkoittanee käytännössä, että tekninen valvonta tulee vain hyvin harvoin kysymykseen, eli sen soveltamisala on hyvin kapea, mikä lienee myös sääntelyn tarkoitus. Toinen mahdollisuus olisi ruotsalaisen sääntelyn omaksuminen, eli tekninen valvonta liitettäisiin osaksi laajennettua lähestymiskieltoa samoin perustein kuin Ruotsissa. Ruotsin malli on yksinkertaisempi. Suomeen ehdotettu sääntelymalli jättää toisaalta lainkäyttäjälle enemmän harkintavaltaa, mutta voi johtaa myös siihen, että oikeuskäytäntö jonkin verran vaihtelee samanlaisissakin tapauksissa. Käräjäoikeus pitää sinänsä kannatettavana ehdotettua sääntelyä, joka mahdollistaa teknisen valvonnan määräämisen ilman, että henkilö on aiemmin rikkonut lähestymiskieltoa.

3. Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viran puolesta

Syyttäjät ja sosiaaliviranomaiset eivät käytännössä koskaan ole hakijoina.

Poliisin tutkinnanjohtajat eivät ole olleet erityisen aktiivisia ajamaan väliaikaisia lähestymiskieltoja käräjäoikeudessa, vaan tämä jää käytännössä aina kiellolla suojatun henkilön omalle vastuulle. Tämäkin huomioiden oikeudenkäyntiavustajaa koskeva uusi sääntely on perusteltu.

Esitetty sääntely väliaikaista lähestymiskieltoa koskien vaikuttaa perustellulta. Sääntely tulee johtamaan väliaikaisten lähestymiskieltojen määrän selvään kasvuun. Käräjäoikeudet joutuvat suuntaamaan vähäisiä resurssejaan väliaikaisten kieltojen käsittelyyn, mikä on omiaan pidentämään muiden lähestymiskieltoasioiden käsittelyaikoja.

4. Turvallisuutta parantavat toimenpiteet lähestymiskiellon määräämisen yhteydessä

Tekninen valvonta koskee lähinnä tapauksia, joissa aiemmin määrättyä kieltoa on rikottu tai kaikista vakavimpia tapauksia, joissa on välitön vakavan väkivallan uhka. Säännös vaikuttaa perustellulta ja asianmukaiselta.

5. Väkivallan uhrien ja tekijöiden ohjaaminen palveluihin

Ohjaustehtävä kuuluu esityksen mukaan ainakin pääosin muille viranomaisille kuin tuomioistuimille. Käräjäoikeudella ei ole tältä osin lausuttavaa esitetystä, jota voidaan pitää kannatettavana. Tuomioistuinten puolueettomuusvaatimus puoltaa sitä, että tällaista ohjaustehtävää ei tule osoittaa tuomioistuimille.

6. Oikeudellinen apu

Korkeimman oikeuden ratkaisun 2021:78 mukainen oikeusohje puhuu sen puolesta, että erillinen säännös tulee olla olemassa, jos oikeudenkäyntiavustajan määrääminen halutaan mahdolliseksi lähestymiskieltoasioissa.

Suurella osalla hakijoista on oikeus saada oikeusapua valtion varoista. Esitetty säännös kuitenkin tarkoittaa sitä, että pyyntöjä oikeudenkäyntiavustajan määräämisestä tullaan esittämään säännönmukaisesti myös sellaisissa tapauksissa, joissa kriteerit eivät täyty, ja näistä tehdään erillisiä päätöksiä. Esitetty kustannusarvio vaikuttaa jossain määrin alimitoitettulta.

7. Oikeudenkäyntimaksu

Maksun poistaminen on omiaan lisäämään hakemusten määrää selvästi, ja erityisesti sellaisten hakemusten määrää, jotka tulevat hylätyiksi, mutta jotka vaativat käräjäoikeudelta täydennyskehotusten tekemistä ja hakijoiden vaatimusten, vaatimusten perusteiden ja todistelun selvittämistä.

Koska käräjäoikeuksien resursseja ei todennäköisesti olla lisäämässä, lähestymiskieltoasioiden käsittelyajat todennäköisesti pitenevät, mikä vaikuttaa negatiivisesti niihin tapauksiin, joiden haluttaisiin tulevaisuudessa saavan parempaa suojaa nopeammin. Nykyiset säännökset maksuista ovat käräjäoikeuden näkemyksen mukaan toimivat. Hallituksen esityksen 29/2015 perustelut pätevät edelleen. Valtaosalla lähestymiskieltoa hakevista on oikeus oikeusapuun, ja he ovat joka tapauksessa vapautettuja maksuista. Liian suuri osuus lähestymiskieltohakemuksista on tälläkin hetkellä perusteettomia. Maksuista luopuminen on omiaan lisäämään juuri näiden hakemusten määrää.

Maksun pienentäminen voisi olla yksi harkittava ratkaisumalli.

8. Lasten asema

Uusi esitetty 3 §:n 4 momentin muotoilu saattaa olla omiaan lisäämään tulkintaongelmia. Käräjäoikeus toivoo, että hallituksen esityksessä tullaan esittämään konkreettisia esimerkkejä momentin soveltamistarkoituksesta ja soveltamisalasta.

Tapaamisoikeuden tarkka määrittelyminen ei yleensä käytännössä ole mahdollista lähestymiskieltoasian yhteydessä, vaan tätä koskeva rajoitus kirjataan siten, että kielto ei koske vahvistettua tapaamisoikeutta tms.

Oikeuskäytännössä ovat varsin yleisiä tapaukset, joissa toinen vanhempi hakee lähestymiskieltoa lasten puolesta toista vanhempaa kohtaan. Oikeuskäytännössä on ollut epäselvyyttä siitä, tuleeko lapsille määrätä edunvalvojan sijainen oikeudenkäyntiä varten riippumatta huoltomuodosta eli myös tapauksissa, joissa hakijalla on yksinhuolto. Tältä osin saattaisi olla tarvetta erityissäännökselle lähestymiskieltolaissa.

Ruotsissa sosiaaliviranomaiselle on heti ilmoitettava ratkaisusta, jossa kieltoon määrättyllä ja suojattavalla henkilöllä on yhteinen alle 18-vuotias lapsi. Tällainen säännös voisi olla tarpeen myös Suomessa.

9. Lähestymiskiellon valvonta

Esitetyn 8 a §:n mukaan teknisesti valvottua lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa tulee ilmetä tekninen valvontatapa. Lausunnossa on tuotu esiin, että tekninen valvonta voi tapahtua eri tavoin eri tapauksissa. Tuleeko käräjäoikeuden konsultoida Riseä ennen ratkaisun antamista, eli minkälainen konkreettinen valvontatapa tulisi olemaan kyseisessä tapauksessa, vai riittääkö, että käräjäoikeus kirjoittaa auki 3 a §:n sisällön ratkaisuunsa.

10. Lähestymiskiellon rikkominen

Käsittely kiireellisenä – lähestymiskieltojen rikkomista koskevat asiat käsiteltäisiin todennäköisesti erikseen muista rikosasioista, mikä sekin edellyttää lisäresursseja tuomioistuimissa. Ehdotettu sääntely on sinänsä kannatettava, mutta se muodostaa poikkeuksen suhteessa muihin rikoslakirikoksiin. Tulisiko kiireellisestä käsittelystä säätää lisäksi myös ROL:ssa eikä vain lähestymiskieltolaissa?

Voidaanko esitettyjen säännösten perusteella rangaista lähestymiskiellon rikkomisesta esimerkiksi sellaisessa tapauksessa, jossa henkilö jättää paikannuspuhelimensa lataamatta? Lähestymiskiellon rikkomisena rangaistaisiin sitä, joka rikkoo ratkaisussa määrättyjä velvollisuuksiaan. Esitetystä 8 a §:ssä säädettäisiin siitä, että lähestymiskieltoa koskevasta ratkaisusta tulee ilmetä valvontaan määrätyn 3 a §:n 2 momentissa tarkoitettut velvollisuudet. Esitetystä 3 a §:ssä säädetään ns. yleisestä huolellisuusvelvoitteesta ja velvollisuudesta noudattaa välineiden käytöstä annettuja ohjeita.

11. Ehdotuksen vaikutukset

Vaikutuksia tuomioistuinten resurssitarpeeseen ei ole esityksessä arvioitu. Toisin kuin esimerkiksi Ruotsissa Suomessa kaikki lähestymiskieltoasiat käsitellään käräjäoikeudessa, ja jos hakemusten määrä kasvaa esimerkiksi 35 %:lla, ei ole realistista, että nykyisillä resursseilla vaatimus kiireellisestä käsittelystä olisi mahdollinen. On odotettavissa, että käsittelyajat (ainakin pääkaupunkiseudulla) tulevat lähestymiskieltoasioissa pitenemään olennaisesti, eli esityksen hyvät tavoitteet kääntyvätkin negatiivisiksi tuloksiksi.

12. Muuta

-

Heikkinen Timo

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus - Lausunnon ovat valmistelleet käräjätuomarit

Juho Heiskala ja Maritta Kari